

UPPTÄCK VISBY RINGMUR

Anders Andrén: Upptäck Visby ringmur. Din guide till Ringmurens historia. Fotograf Karl Melander. Gotlands museum 2023, ISBN 978-91-89121-17-1.

Gotlands museums förlag har under våren släppt den tredje delen i "Upptäck"-serien. Man hade ju förhoppningen, att det faktum att arkeologiprofessor Anders Andrén var författare skulle vara någon sorts indikation på att man höjt kvaliteten i förhållande till de tidigare misslyckandena med "Upptäck Visby" och "Upptäck Gotland". Tyvärr så var det inte fallet. Denna "Upptäck" är tyvärr också ett misslyckande.

Nedan kommer jag att presentera ett antal brister och direkta felaktigheter. Vad man sammanfattningsvis kan säga är, att författaren, Anders Andrén, inte har brist på idéer och hypoteser. Problemet är bara att han låter flera av dessa framstå som vedertagen uppfattning. Dessutom är han selektiv i användandet av dendrokronologiska fakta. Sådana han kan använda för att de om möjligt ska kunna stötta hans idéer och föreställningar åberopas, de som motsäger dem ignoreras.

Jag ska försöka att undvika småfel, som att det t ex påstås att en kyrka i Visby byggdes för Svärdsriddarorden,¹ när det i själva verket var så att Svärdsriddarnas gård låg invid biskop Alberts S:t Jacobskyrka. I det fallet är det tvärtom kanske positivt, om nu författaren förkastat idén om att Helgeandskyrkan skulle vara identisk med rigabiskopens kyrka. Men det framgår inte av texten om han gjort det.

Stenmängden

En genomgående idé är "den Lunbergska idén",² d v s, att muren byggts på 10-15 år och färdigställd 1288. Författaren påstår nämligen att det väldiga murbygget kan dateras ganska väl till ca 1270-1288³ Vad som för det första strider mot det, vilket Andrén inte inser, är hans uppgift om att stenmängden i Visby ringmur, inklusive tornen, skulle räcka till att bygga hälften av Gotlands kyrkor.⁴ Även om vi halverar mängden skulle det betyda – förutsatt att den äldsta muren, som senare hävdas, uppfördes på ca 15 år – att Visby ensamt skulle ha presterat en arbetsinsats som betydde att motsvarande 1-1 ½ kyrka om året byggts. Vi kan jämföra det med uppförandet av S:ta Katarina i Visby, sedan den kyrkan började att utvidgas 1376, vilken utvidgning var

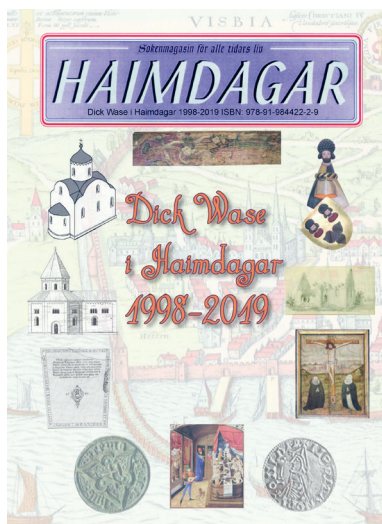
1 Andrén 2023 s 16.

2 Se texten "Kung Magnus hade 'förlåtit' murbygget redan före 1288" i Haimdagur 2023 nr 3-4.

3 Andrén 2023 s 34.

4 Andrén 2023 s 18.

[Tillbaka till hemsidan](#)

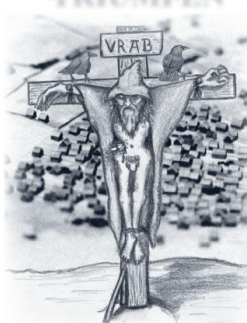

I skuggan av Triumfen.

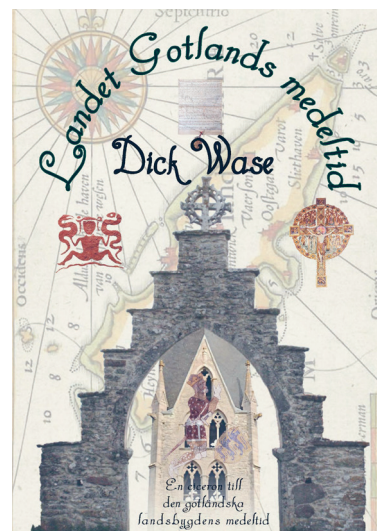
Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagur 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

Prenummerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagur.se

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

En vägledning till kyrkoruinerna och domkyrkan

Dick Wase

De medeltida Visbykyrkorna. Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.

Människornas Visby, den överlägset bästa guiden till Visbys medeltidshistoria.

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

Visby medeltida ringmur – turen runt muren. Den bästa och mest perfekta skriften för din tur runt Visby ringmur.

fullbordad 1412.⁵ Jämför också den omständighet att man byggde på den 1190 anlagda Vårfrukyrkan fortfarande 1211.⁶ D v s mer än 20 år senare! Och arbetsinsatsen med att bygga motsvarande 1-1 ½ kyrka om året skulle alltså ha skett samtidigt som flera andra byggnadsprojekt genomfördes i staden. Av en konsthistoriker har jag delgivits åsikten att det varit omöjligt att uppföra en stenmassa om 20-25 kyrkor på så kort tid, ens om det varit små landskyrkor och stenen redan fanns till hands. Bara av den anledningen är det uppenbart att muren inte under några som helst omständigheter kunnat uppföras på så kort tid som 15-20 år!

Anders Andrén nöjer sig inte bara med att försöka konservera gammal föreställning om muren, han försöker också återuppväcka den av de flesta bortsorterade idén om en vikingatida vall runt Visby, med hänvisning till den halvcirkel som kan synas i gatunätet.⁷ Om Andrén ansträngt sig och kontaktat Gun Westholm kunde han ha fått veta, att orsaken till vägnas sträckning inte är någon vall, utan att stadens topografi motiverade det.⁸ Detta förutom att en sådan försvarsvall var idiotisk ur försvarssynpunkt, då fiender kunde stå på klinten och skjuta ned på försvararna.

Underkastelsebrevet och dendrodateringen

Ett "bevis" som anförs för den korta byggnadstiden är det s k "underkastelsebrevet" 1288, där det sägs att staden byggt murar utan kungens tillstånd, vilket brev faktiskt inte bevisar någonting alls!⁹ Ett annat "bevis" hävdas dendrodateringen av muren norr om Söderport vara, vilken Andrén är tvärsäker på daterar den äldsta muren till 1288. Bråthen, som han bygger på, är emellertid inte lika säker. Han uppger att provet är taget kring 10 m norr om Söderport, på en höjd av ca 3 m och att det "förmodligen" daterar "den del av muren där den placerats". Dessutom att det är spår av flera murdelar från olika byggnadsperioder.¹⁰ Om provet dock suttit i den "stump" som Andrén förutsätter så daterar det ändå inte denna, utan har förmodligen varit sekundärt infogat, särskilt som det är så nära utfyllnadsmuren. En datering av "stumpen" till 1288 gör nämligen att vi hamnar i ett absurt scenario rörande muren. För det första skulle staden ha varit ivrigt i färd med att bygga torn över de två andra viktigaste infartsvägarna, men här – när man just skulle fullborda det stora expressfartsbygget av muren – bestämde man sig för att istället bygga en ordinär port. Vem tror på det?

5 Svahnström 1971 s 25f. Men då får vi också ta hänsyn till en katastrof som kanske förlängde bygget med upp till tio år.

6 Strelow 1633 s 142, Bråthen 1995 s 54, 104, 1998.

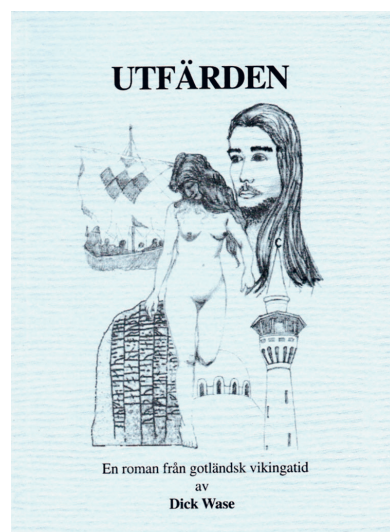
7 Andrén 2023 s 22, Schück 1926 s 92.

8 Westholm 1989 s 83.

9 Jmf texten "Kung Magnus hade 'förlåtit' murbygget redan före 1288" i Haimdagar 2023 nr 3-4..

10 Bråthen 1995 s 37, 1998.

2

Utfärden. Spännande roman från gotländsk vikingatid utifrån den s k "Bogestenen".

Texter kring Gotländsk medeltid. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

Klarade verkligen visbyborna att uppföra en och en halv stenmängd motsvarande t ex Vall per år samtidigt som andra stora byggnadsprojekt var på gång i staden?

[Tillbaka till hemsidan](#)

Söderport var det först uppförda porttornet.

Vidare så skulle just den slumpen ha infunnit sig, att den mirakulöst då redan uppförda södra muren (som andra skribenter daterar som uppförd senare än muren norr om Söderport) i exakt rätt ögonblick (1288) skulle träffa den expressfartsbyggda södra muren. Dessutom skulle denna tidigare uppförda mur ha byggts med torn, men inte den då senare tillkomna muren norr om porten.¹¹ Därefter skulle Söderport ha uppförts på en av de viktigaste portarna, efter de mindre viktiga Dalmanstornet och Hetteporten. Hur trovärdigt är det?

Att sedan datera muren utifrån att det är blandade konstruktioner håller inte med hänvisning till kyrkobyggandet. Spetsbågen dyker i Visby upp senast 1250¹² ändå är S:t Clemens kor, vilket ungefär är samtida med det 1267 under byggnad varande tornet,¹³ försett med romanska fönster. Dessutom är murens första rena försvarstorn, de i Södermur, uppförda i romansk stil på en mur med spetsbågar under skyttegången.¹⁴ Av bl a Södermur (med romanska torn) kan vi förmodligen utgå från, att spetsbågarna under skyttegången valdes för att göra den mer robust. Det var knappast estetiska skäl som gjorde att muren byggdes på det sättet.

Nej, dendrodateringen 1288 10 m norr Söderport daterar absolut *inte* den äldsta landmuren, men däremot bygget av Söderport, vilket är logiskt utifrån att Öster- och Norderport uppförts ungefär samtidigt. Söderport har alltså varit först av de tre huvudportstornen och 1288 var man i färd med att fylla igen bräschan mellan muren och tornet. Vi får då också en enkel och logisk utveckling (jämför Ockhams rakkniv). Landmuren byggdes från norr mot söder och när man kom till Södermur insåg man att det var bra att ha torn i muren. Andrén spekulering i att vissa hus omformats till torn på andra sträckor har inget som helst underlag och har inte hävdats av någon tidigare. Det är en ren och skär tankekonstruktion från hans sida för att få det att verka som att det funnits fler torn än Kajsartornet i den äldsta muren fram till Södermur. Den verkliga

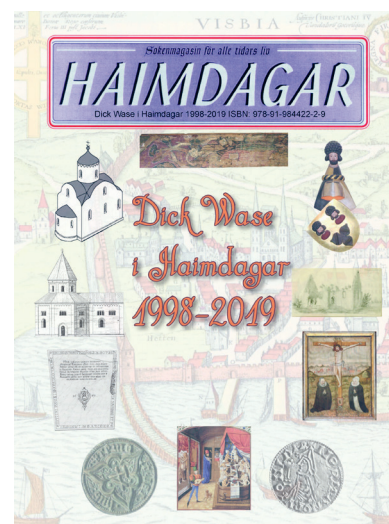
11 Det enda tornet som uppfördes i denna var Kajsartornet, i helt annan stil än tornen i Södermur.

12 Jmf att S:t Nicolai höggotiska västgavel har dendrodaterats 1250 och 1254, Bråthen 1995 s 104, 1998.

13 Bråthen 1995 s 104, 1998, Svahnström 1971 s 11 (plan).

14 Janse 1962 s 67f.

Tillbaka till hemsidan

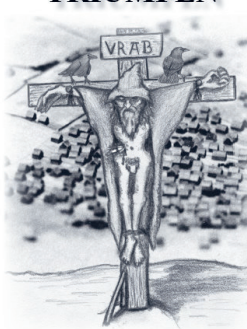

I skuggan av Triumfen.

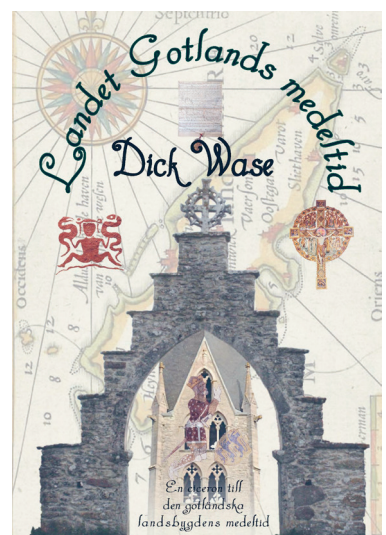
Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagar 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

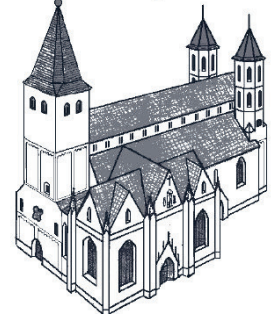
Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

Prenummerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

En vägledning till kyrkoruinerna och domkyrkan

Dick Wase

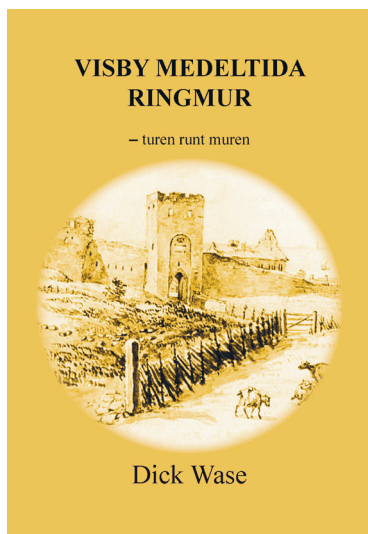
De medeltida Visbykyrkorna. Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.

Människornas Visby, den överlägset bästa guiden till Visbys medeltidshistoria.

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

Visby medeltida ringmur – turen runt muren. Den bästa och mest perfekta skriften för din tur runt Visby ringmur.

utvecklingen visar emellertid att muren varit färdigställd när man bröt ned den vid Söderport för att bygga detta torn. D v s senast ca 1285, då kungen redan förlåtit gotlänningarna för deras förbrytelser – inklusive muren.¹⁵

Utfyllnaden av stranden

En annan väldigt märklig och ohållbar idé från Andréns sida är, att man i staden på 1150-talet började fylla ut den forna stranden med grus, sten och träbroanläggningar, men sedan pausat detta till mitten av 1200-talet då de skulle ha fortsatt för att sjömuren skulle uppföras.¹⁶ Det författaren syftar på är de dendrodateringar från kvarteret Kalvskinnet som har åren 1165 och 1182.¹⁷ De här dateringarna ligger en liten bit in från det som slutligen blev den utfyllnad på vilken sjömuren byggdes. Denna senare utfyllnad, och Sjömuren, daterar han på att keramiken i utfyllnadslagren framför Strandgatan enligt honom är grovt daterad till mitten av 1200-talet.¹⁸ I detta påstående baserar författaren sig sannolikt på Falck 1969¹⁹ men har inte noterat att samma författare 1994 har reviderat dateringen och anger sjömuren som uppförd under början av 1200-talet.²⁰ Men, vad Andréns tillfredsställande måste förklara är, varför man gjorde detta märkliga avbrott i utfyllnaden om flera decennier?

I detta sammanhang gör författaren det första utelämnandet av en för hans teser ”obekväm” dendrodatering. Bråthen redovisar nämligen ett prov från en byggnadsställning vid sjömuren, något syd Lilla Strandporten, med årtalet 1202, vilket ”antagligen” är återanvänt och vilket prov lyser med sin frånvaro hos Andréns.²¹ Även om det nu skulle vara återanvänt trä är det föga troligt att det sparats i femtio år och hamnat på platsen, utan snarare att det flyttats några meter från en annan del av murbygget. Jämför där att Andréns själv för Huset med målningarna låter säkert återanvända byggnadsställningsstockar²² datera de övre delarna i byggnaden.²³

Intressant är också att dessa landmurar + sjömuren, med en betydligt mindre stenmassa än landmuren, av Andréns dateras som succesivt uppförda under andra fjärdedelen av 1200-talet till mitten av samma århundrade. D v s att han menar att de uppförts under en längre byggnadstid än hela landmuren.

Egna (eller andras) faktaidéer

I fallet Krutttornet får vi studera hur Andréns egna idéer presenteras som någon form av fakta. Det sägs att de två hamnkastalerna kan ”ses som ett sätt att upprätthålla fred och skydd för främmande köpmän i Visby”.²⁴ Vad han då syftar på är en dendrodatering av trä som är fällt 1160-1161 och som suttit högt uppe i tornet.²⁵ Vad han emellertid bortser från är dels, att ett annat (sekundärt) prov visar på 1158 och dels att Artlenburgfördraget avslöts först 18 oktober 1161.²⁶ Krutttornet är alltså påbörjat innan fredsslutet och kan omöjligen tolkas som att det uppförts ”som

15 Se, som sagt, texten ”Kung Magnus hade ’förlåtit’ murbygget redan före 1288” i *Haimdagar* 2023 nr 3-4.

16 Andréns 2023 s 26f

17 Bråthen 1995 s 100, 1998.

18 Andréns 2023 s 28.

19 Falck 1969 s 69.

20 Falck 1994 s 11. Jmf också exkursen ”När, varför och hur byggdes den äldsta (sjö)muren” i *Haimdagar* 2023 nr 3-4. Waldemar Falck har också muntligt till mig bekräftat att keramiken härrör från omkring 1200.

21 Bråthen 1995 s 37, 1998.

22 Bråthen 1995 s 36, 1998.

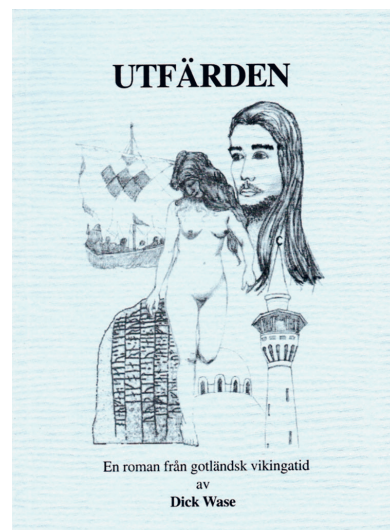
23 Andréns 2023 s 111.

24 Andréns 2023 s 26.

25 Bråthen 1995 s 32, 1998.

26 DS I 48.

4

Utfärden. Spännande roman från gotländsk vikingatid utifrån den s k ”Bogestenen”.

Texter kring Gotländsk medeltid. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

[Tillbaka till hemsidan](#)

Vårfrukyrkan, påbörjad 1190 och invigd 1225 som sockenkyrka i det skick hon då invigdes. Modell av Jonas Pajaujis.

ett sätt att upprätthålla fred och skydd för främmande köpmän i Visby”.²⁷ Det kan heller inte råda någon som helst tvekan om att Artlenburgfördraget *inte* är något ömsesidigt fördrag, utan helt slutet på gotlänningarnas villkor.²⁸ Det finns ingenting i det som fordrar att de garanterar något skydd till främmande köpmän mer än den svurna freden och i Visby kanske Bjärköarätten.²⁹ Sedan kan man fråga sig varför namnet ”Turris Longopontina” skulle vara tornets senmedeltida namn?³⁰ Långa bryggan utmed sjömuren i hamnen var under senmedeltiden knappast av intresse för handeln längre, utan hamnen hade flyttat söderut, till området nedanför slottet. Det är därför tvärtom synnerligen troligt att namnet är ett högmedeltida namn på tornet som levde kvar på 1500-talet!

Att Vårfrukyrkan skulle ha stått färdig i en första version 1190³¹ finns inga belägg för. Det baserar sig på synnerligen osäkra konsthistoriska antaganden och att Strelow skriver att kyrkan är byggd av de gästande tyskarna.³² Med tanke på att han sedan kopplar ihop detta med invigningen 1225 är det uppenbart att han avser startåret för byggandet av kyrkan.³³ Det visas också av att man 1211 fortfarande byggde på kyrkan.³⁴ I det sammanhanget måste också påståendet att ett nytt kor invigdes i Vårfrukyrkan 1225 tas upp.³⁵ I invigningsbrevet nämns inte med ett ord att invigningen skulle avse koret, utan vad det gäller är att kyrkan transformeras från en gästkyrka

27 Andrén 2023 s 26.
 28 Wase 2022 s 264ff.
 29 Hasselberg 1953 s 354.
 30 Andrén 2023 s 65.
 31 Andrén 2023 s 26.
 32 Strelow 1633 s 142.
 33 Jmf exkursen ”När, varför och hur byddes den äldsta (sjö)muren?” i Haimdagar 2023 nr 3-4.
 34 Bråthen 1995 s 54, 104, 1998.
 35 Andrén 2023 s 28.

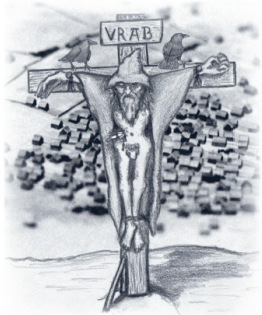
[Tillbaka till hemsidan](#)

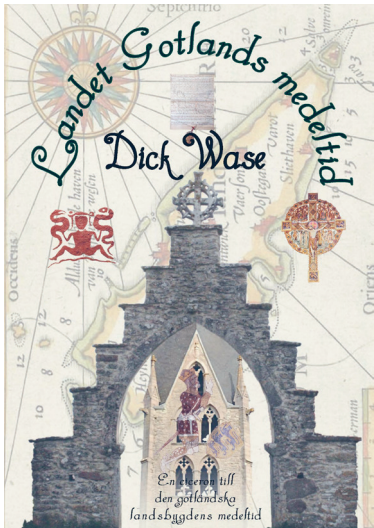
I skuggan av Triumfen.
 Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagar 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

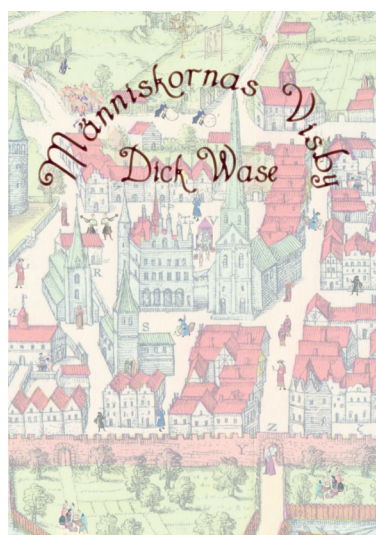
Prenummerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

Dick Wase

De medeltida Visbykyrkorna.
 Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.

Människornas Visby, den överlägset bästa guiden till Visbys medeltidshistoria.

Norderport omkring 1860. Fotograf Klara Svebilus.

För den senare kyrkan har vi dokumentation som visar att utvidgningen började 1376,⁴² för S:t Nicolai skedde utvidgningen åt väster på 1240-1250-talen⁴³, österut omkring 1400⁴⁴ och rådhuset på Stora torget byggdes med största sannolikhet av Tyska orden.⁴⁵ Tre fel av tre möjliga! Något som inte direkt höjer förtroendet för texten i övrigt.

En annan egen idé som framförs är att staden "möjligen" från mitten av 1200-talet omgivits av palissader eller vallar mot land.⁴⁶ Det har ingenstades hittats några spår efter sådana palissader, så det är en totalt grundlös spekulation liksom den längre ner, om en kombination med sjömuren. Inte heller det ägnar till att stärka tilliten till boken.

Murförhöjningen

Att murförhöjningen skulle ha varit ett uttryck för bland annat Visbys ställning i den nya Hanse-

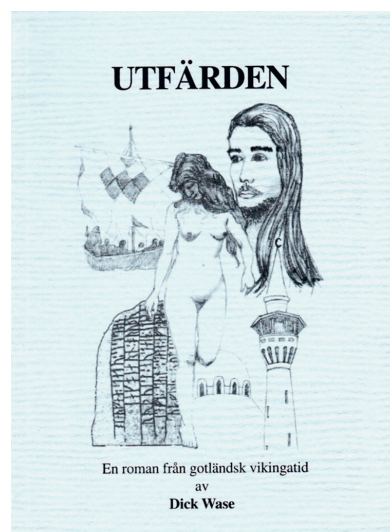
- 36 Svahnström 1978 s 142.
- 37 Andrén 2023 s 27.
- 38 Andrén 2023 s 84.
- 39 Bråthen 1995 s 105, 1998.
- 40 Bråthen 1995 s 35, 1998.
- 41 Bråthen 1995 s 105, 1998.
- 42 B 99 p 52ff.
- 43 Bråthen 1995 s 104, 1998.
- 44 Svahnström 1971 s 32.
- 45 Wase 2020 s 180 ff, 2022 s 135ff, 2023 s 77.
- 46 Andrén 2023 s 30.

6

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

Visby medeltida ringmur – turen runt muren. Den bästa och mest perfekta skriften för din tur runt Visby ringmur.

Utfärden. Spännande roman från gotländsk vikingatid utifrån den s k "Bogestenen".

Texter kring Gotländsk medeltid. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

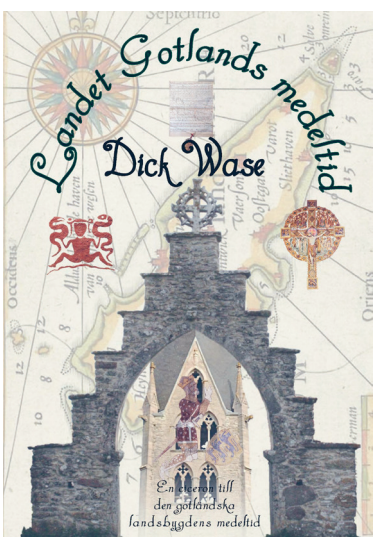

[Tillbaka till hemsidan](#)

organisationen är fullständigt grundlöst. Påståendet att muren i princip var färdigställd omkring 1360 är också helt orimligt. I det följer också det andra utelämnandet av dendrodateringar som strider mot författarens idéer. Vi vet av dessa att murförhöjningen i norra Östermur är dendrodaterad 1356,⁴⁷ och att det sedan tog nio år för att komma fram till muren strax syd om Kvarntornet.⁴⁸ Ett faktum som Andrén alltså inte låtsas om. Det betyder att sträckan i väster, som föregick sträckan byggd 1354-1363, och vilken med Sjomuren är något längre, måste ha påbörjats åtminstone ca 10 år före 1354! Utifrån det kan vi möjligen förmoda att kriget mellan Magnus Eriksson och de Holsteinska furstarna å ena sidan, Danmark och de vendiska städerna å andra 1341-1343 kan tänkas ha varit utlösande för beslutet att förhöja muren.⁴⁹ Det visar också, att det tagit ytterligare tiotalet år innan förhöjningen var avslutad ända ner till Segeltornet! Härav ser vi, att Andrén påstående, att muren i princip var färdigställd 1360 inte har någon som helst relevans! Vi har alltså ett tidsspänn för murförhöjningen om minst 30 år, och det med en mindre stenmassa än den äldsta landmuren. Ändå hävdar anhängarna av den Lundbergska "expressbyggeteorin", inklusive Anders Andrén, att den senare muren skulle ha uppförts på högst hälften av den tiden. Det är fullständigt uteslutet!

Varför skulle Silverhättan vara uppförd ca 1400 när ett liknande torn byggts 1432?

Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

Sjomurens torn.

Vad som inte heller har relevans är påståendet att de tre tornen i norra sjömuren skulle vara uppförda omkring 1400.⁵⁰ Janse anser att tornet Sprundflaskan uppförts "först från början av 1400-talet."⁵¹ D v s tidigast från början av 1400-talet. Angående Jungfrutornet och Silverhättan menar han, utan närmare tidsbestämning, att de härrör från 1400-talet.⁵² Visserligen skriver han 1935 att tornen "måhända" ingick i "de befästningsverk som Tyska orden utförde"⁵³ men det finns inget dokument som säger att Tyska orden uppförde några befästningsverk och man förstår att han är tveksam till detta. Det enda som det talas om att orden uppförde är "ett hus".⁵⁴ Att Andrén hänför tornen till omkring 1400 får sökas i Erik Lundbergs artikel 1984. I den framför han skepsis mot att redan Tyska orden börjat uppföra Visborg slott, men om orden inte gjort det så måste någon annan byggnad, eller byggnader, kunna pekats ut. I det jämförs Silverhättans likhet med ett torn i Thorn (Torun) i nuvarande Polen som byggdes av byggmästaren Hans Gotland 1432.⁵⁵ Vad som verkligen är märkligt i detta är att om tornet Silverhättan har likhet med

Prenummerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. **HAIMDAGAR.**
info@haimdagar.se

47 Bråthen 1995 s 105, 1998.
 48 Daterad 1363. Bråthen 1995 s 35, 1998.
 49 Se texten "När tillkom Visby stadslag?" i Haimdagar 2023 nr 3-4..
 50 Andrén 2023 s 40
 51 Janse 1962 s 26.
 52 Janse 1962 s 27, 29.
 53 Janse 1935, citerad i Lundberg 1984 s 158.
 54 Wase 2020 s 180 ff, 2022 s 135ff, 2023 s 77.
 55 Lundberg 1984 s 158.

Tillbaka till hemsidan

I skuggan av Triumfen.
 Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagar 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

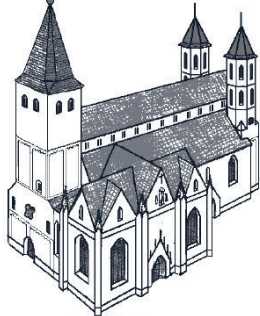

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

7

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

En vägledning till kyrkoruinerna och domkyrkan

Dick Wase

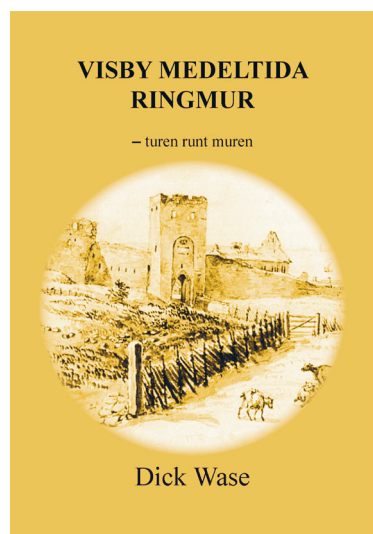
De medeltida Visbykyrkorna.
 Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.

Människornas Visby, den överlägset bästa guiden till Visbys medeltidshistoria.

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

Visby medeltida ringmur – turen runt muren. Den bästa och mest perfekta skriften för din tur runt Visby ringmur.

Murförhöjningen hade inte nått fram till sträckan för "Valdemarsmuren" då Valdemar intog Gotland.

ett torn byggt 1432 så blir det ju synnerligen osannolikt att det skulle ha varit uppfört trettio år tidigare. Särskilt som allt talar för, att den byggnad som Tyska orden uppförde var det sedermera rådhuset vid Stora torget.⁵⁶ Betydligt mer sannolikt än "omkring år 1400" är att tornen var uppförda av Trud Hase i samband med kriget mellan unionsriket och hanseaterna på 1420- och 1430-talet!

Märkligt i detta sammanhang blir att Anders Andrén skriver att det "anses" att tornen i den norra delen av sjömurén skulle vara byggda av Tyska orden,⁵⁷ eftersom det uteslutande baserar sig på Lundberg. Janse är så tveksam att han inte nämner ett ord om det i sina publikationer av Visby stadsmur för Svenska fornminnesplatser.

Valdemarsmuren

Påståendet att Valdemar Atterdag lät nedriva muren vid den s k "Valdemarsmuren" förefaller också tveksamt. Här är ytterligare ett tillfälle då Andrén utelämnar en "obekväm" dendrodatering, nämligen den strax syd Kvarntornet som visar att murförhöjningen pågick där 1363⁵⁸ – d v s två år *efter* att Valdemar invaderat ön. Det innebär att muren 1361 inte varit förhöjd vid Valdemarsmuren och eftersom danakonungen avseglat två år tidigare fanns ingen som helst anledning för borgerskapet att göra denna vördnadsyttring för den som tvingat av dem en del pengar. Helt omöjlig är det dock inte att man väntat kanske fyra-fem år med att fylla igen en bräsch, eftersom förlängningen av Valdemarsmuren fram till Söderport möjligen kan vara gjord vid samma tillfälle. Men det skulle också innebära att förhöjningen vidare söderut fördröjdes till omkring 1380.

Ringmurens delar

Det påstås att **Lilla strandporten** skulle vara dendrodaterad till mellan 1405 och 1410. Vad författaren grundar detta på vet jag inte. Några sådana dateringar återfinns då inte hos Bråthen, men skulle så vara fallet bör porten nog inte kopplas till Rolandstorget och Vinhuset (som uppenbarligen anlades 1317),⁵⁹ utan snarare till att Erik av Pommern förmodligen övertog Vinhuset⁶⁰ och att hamnen förskjutits söderut.

Silverhättan påstås enstaka gånger ha kallats "Kames". Karin Svahnström har rätt ut detta

56 Wase 2020 s 180 ff, 2022 s 135ff, 2023 s 77.

57 Andrén 2023 s 46.

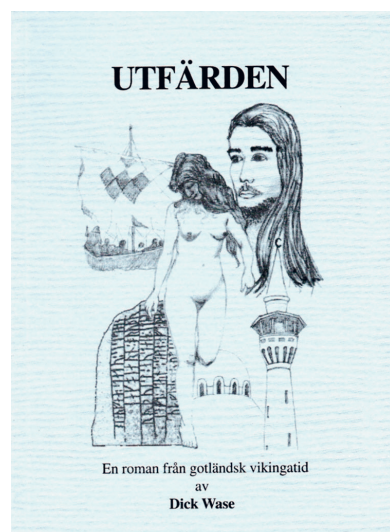
58 Bråthen 1995 s 35, 1998.

59 SRD I s 299. Jmf texten "När tillkom Visby stadslag" i Haimdagar 2023 nr 3-4..

60 Wase 2020 s 180 ff, 2022 s 135ff, 2023 s 77.

8

[Tillbaka till hemsidan](#)

Utfärden. Spännande roman från gotländsk vikingatid utifrån den s k "Bogestenen".

Texter kring Gotländsk medeltid. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

namnmissförstånd,⁶¹ vilket härrör från Dahlbergs "Suecia antiqua et hodierna". Tornet har aldrig före missförståndet haft namnet "Kames" utan är – som Andrén riktigt påpekar – namngivet av slumområdet "Hetten".

Under **Lübeckerbräsch** påstås att lübeckarna 1525, enligt senare uppgifter, förstörde dominikanerkonventet med S:t Nicolai, S:t Olof, rådhuset och S:t Per. Om Andrén ansträngt sig att kolla upp detta lite noggrannare skulle han ha funnit att uppgiften kommer från Strelow, vilken i en förvirrad notis om ett lübskt anfall 1509 (som aldrig inträffat) påstår att lübeckarna "affbrende den norre part ... noch S. Oluffs Kircke S. Peders Kircke med den Sortebrødre Closter som herr Ifuer Axelsøn loed bygge". S:t Per låg inte i norra delen av staden och Ivar Axelsson lät inte bygga Svartrödernas konvent. Sannolikt är det en missuppfattning från Strelows sida för att lübeckarna 1525 förstörde S:t [Nic]olai, och S:ta Gertrud med klostret som herr Ivar lät bygga.⁶² Vid **Långa Lisa** påstås att ett hus "bör" ha byggts om till torn för att skydda den ursprungliga Norderport.⁶³ Det är någonting som ingen tidigare förmodat och förefaller vara infogat för att kunna förse den äldsta muren med torn på andra ställen än dess södra del. Det är helt och hållet Andrénns egen tankekonstruktion.

Mellan Myntuset och Dalmansporten påstås att landmuren förhöjdes på 1350-talet.⁶⁴ Som vi tidigare sett var tidsspannet för hela murens förhöjning i verkligheten ca 1345-1375. På samma sida påstås helt ovederhäftigt att Östermurs nordligaste sadeltorn, enligt dendrokronologiska dateringar, och omgivande landmur uppfördes ca 1354-1357. Påståendet har ingen relevans i förhållande till de dendrokronologiska dateringarna, vilka anger en murförhöjning till året 1356-1357⁶⁵ men sadeltornet till "ett okänt antal år efter 1333."⁶⁶ Vad Andrén gör här är att utgå från att murförhöjning och sadeltornsbygge skett i ett svep, men Bråthen förutsätter inte att dessa byggnationer nödvändigtvis hänger ihop, i det han för sadeltornet vid Brunnsporten anger att ett porttorn i östra muren rests 1360.⁶⁷ Det kan vara så att byggena hängt ihop direkt, men det kan också tänkas att tornen var något sekundära till murförhöjningen.

Vid **Tjärkokeriet** återkommer denna tankekonstruktion som Andrén förfäktar, att hus skulle ha ombyggs till torn i muren.⁶⁸

Angående tornet **Kajsarn** så har det allmänt tolkats som "kejsaren". Jag skulle vilja påstå att det är föga troligt. Flera torn tycks ha burit personnamn, särskilt kvinnliga sådana, där vi känner namnen Ingeborg, Kristin och Lisa. Det förefaller troligare att tornets ursprungliga namn är "Kajsa".

När **Mynttornet** byggdes vet vi inte, men det måste definitivt ha varit före ca 1285, i slutfasen av det äldsta murbygget.

Angående **Visborg slott** är det positivt att Anders Andrén inte blandar in Tyska orden i slottsbygget (vilket vi sannolikt har Erik Lundberg att tacka för, knappast vad undertecknad skrivit om det), men antagandet att Smal Henrik skulle ha varit ett marktorn är väldigt märkligt, särskilt utifrån att författaren säger att det *ibland* avbildas som ett högt sadeltorn. Det gör att man får anledning att ställa frågan; när och var avbildas tornet som marktorn? Här ser vi ännu ett exempel på hur författaren kan sätta sina egna idéer före existerande litteratur och dokumentation.

61 Svahnström, Karin, 1996 s 173ff.

62 Wase 2022 s 109f. Jmf att klostret vid S:ta Gertrud under 1600-talet kallas "Svartrödrä". Wase 2022 s 109f, Wase 2023 s 81.

63 Andrén 2023 s 82.

64 Andrén 2023 s 91.

65 Bråthen 1995 s 35, 1998.

66 Bråthen 1995 s 35, 1998.

67 Bråthen 1995 s 35, 1998.

68 Andrén 2023 s 107.

Tillbaka till hemsidan

I skuggan av Triumfen.

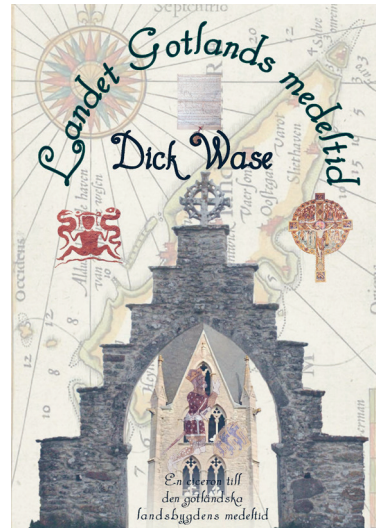
Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagar 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

En vägledning till kyrkoruinerna och domkyrkan

Dick Wase

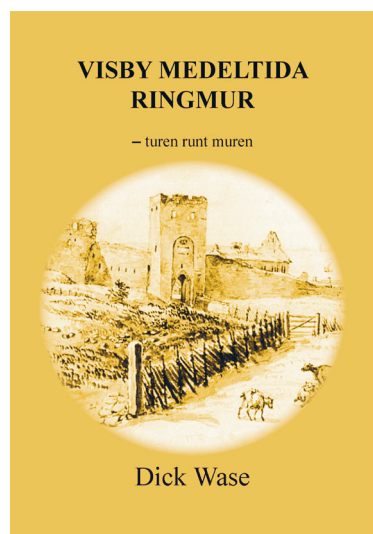
De medeltida Visbykyrkorna. Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.

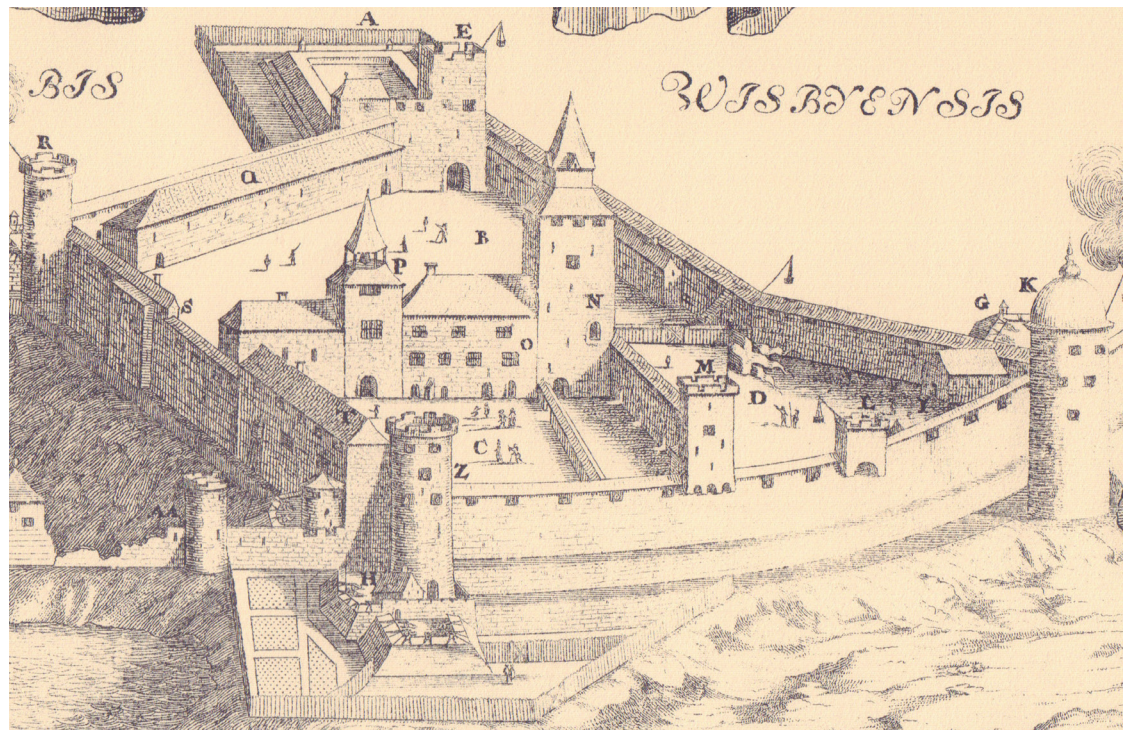
Människornas Visby, den överlägset bästa guiden till Visbys medeltidshistoria.

Prenumerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

Visby medeltida ringmur – turen runt muren. Den bästa och mest perfekta skriften för din tur runt Visby ringmur.

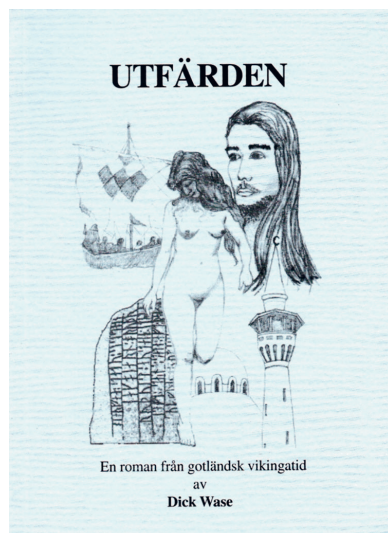
På Dahlbergs *Suecia Antiqua et Hodierna* avbildas Lång Henrik som sadeltorn. Var avbildas det som marktorn?

Slutomdöme

Jag hade, som sagt, förväntat mig ett bättre resultat av en skrift som en professor i arkeologi släpper ifrån sig, men det antal felaktigheter, undanhållande av motstridiga fakta och egna (eller andras) idéer som presenteras som någon sorts fakta ligger inte på en vetenskapligt och akademiskt godtagbar nivå. Och det går definitivt inte att skylla på att det skulle vara en "populärvetenskaplig" skrift. Muséet har inom sitt ansvarsområde att till den breda publiken presentera *vederhäftiga* fakta. Men det har man misslyckats med kapitalt! Tyvärr så vittnar denna tredje bok i "Upptäck"-serien, tillsammans med de bägge tidigare, om den brist på kompetens kring gotländsk medeltid som är förhärskande på muséet. Men, trots denna brist framhärdat man i att låta medarbetare "läsa sig till" fakta ur ett antal uppenbarligen äldre publikationer och undviker ny forskning kring Gotlands medeltida historia. När man gör så, och ignorerar sakkunniga för faktagranskning och annat, blir det med nödvändighet fel. Det förefaller mig som om det hos dem som står bakom denna bok finns en stark ovilja mot att ifrågasätta och rucka på "vedertagen" bild av den gotländska historien. Det tycks mig helt enkelt saknas förmåga till dels kritiskt och analytiskt tänkande, dels att involvera utomstående sakkunniga i textgranskning och synpunkter! Agerar man på det sättet, och inte heller Gotlands fornvännars medlemmar säger ifrån, så blir det alltså med nödvändighet tokigt!

Boken innehåller visserligen många nya fina bilder, men trots det kan jag inte rekommendera detta tredje misslyckande i denna "upptäck"-serie till någon. Den håller inte måttet mer än de två föregångarna gjorde! Nu väntar jag bara på det fjärde misslyckandet: "Upptäck Visbys kyrkor".

10

Utfärden. Spännande roman från gotländsk vikingatid utifrån den så kallade "Bogestenen".

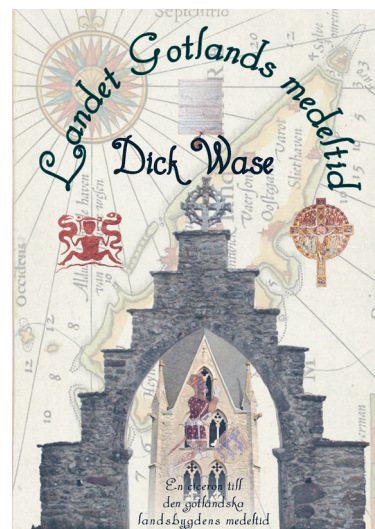
Texter kring Gotländsk medeltid. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

[Tillbaka till hemsidan](#)

Referenser

- B 99:** Annales fratrum minorum in Wisby, Signum B 99 i KB. Utgåva av Eva Odelman och Evert Melefors, *Visbyfranciskanernas bok. Handskriften B 99 i Kungliga biblioteket*, Uppsala 2008. Angående begravningslistan, se Wase 2016a.
- Bråthen**, Alf, 1995: Dated wood from Gotland and the diocese of Skara. I *Hikuin*. Sweden.
- 1998: Kommentarer till Thomas Bartholins artikel om dendrokronologins tillförlitlighet. *Fornvännen*, Stockholm.
- DS:** *Diplomatarium Suecanum* I-X, Stockholm 1829 ff.
- Engeström**, Ragnar, 1989 (red): Visby, staden och omlandet. *Medeltidsstaden* 72:II, Stockholm.
- Falck**, Waldemar, 1969: Visby hamn och sjömuren. I *Gotländskt arkiv*. Visby.
- 1994: *Visby stadsmur. En kulturhistorisk vandring*. Visby.
- Janse**, Otto, 1962: Visby Stadsmur. I *Svenska fornminneplatser* n:o 24. Stockholm.
- Lundberg**, Erik, 1984: Vem anlade Visborgs slott – Tyska orden eller Erik av Pommern? Några synpunkter. I *Gotländskt arkiv*. Visby.
- Schück**, Adolf, 1926: *Studier rörande det svenska stadsväsendets uppkoms och äldsta utveckling*. Uppsala.
- SRD:** *Scriptores rerum Danicarum medii aevii* I-IX. Udg af Jacobus Langebek, Hauniæ 1772-1778.
- Strelow**, Hans Nielsson, 1633: *Chronica Guthilandiorum*. Kiøbinghaffn.
- Svahnström**, Gunnar, 1971: Kyrkorna i Visby. *Svenska fornminnesplatser* nr 22. Stockholm.
- 1978: Visby domkyrka. *Sveriges kyrkor* 175. Stockholm.
- Svahnström**, Karin, 1996: Så blev Silverhättan Cames. I *Fornvännen*. (s 173ff).
- Wase**, Dick, 2017: Visby medeltida ringmur – turen runt muren. I *Acta orientalis* XIII. Stockholm.
- 2022: *Texter kring Gotlands medeltid*. Stockholm.
- 2022b: Hur stort var Solberga kloster? I *Haimdagar* nr 5-6. Hellvi.
- Westholm**, Gun, 1989: Bönders hamn och handelsplats – visbysamhällets uppkomst och utbredning under förhistorisk tid och äldre medeltid. I Engeström 1989.

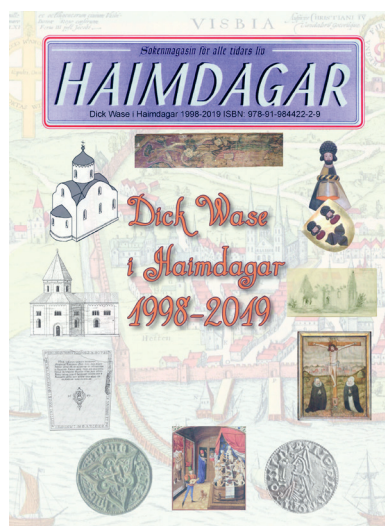

Landet Gotlands medeltid, gotländska landsbygden på denna webbsida i bokform.

Prenummerera på den i särklass bästa och mest vetenskapliga gotländska historiska tidskriften. *HAIMDAGAR*.
info@haimdagar.se

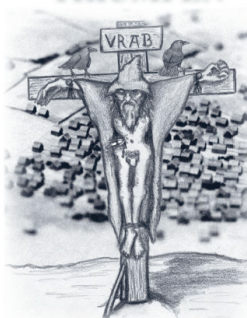
Tillbaka till hemsidan

I skuggan av Triumfen. Den i särklass bästa roman om gotländsk medeltid som har skrivits. Även den mest autentiska medeltidsromanen som skrivits i landet.

Dick Wase i Haimdagar 1998-2019. Viktig forskning kring medeltidens Gotland.

I SKUGGAN AV TRIUMFEN

En gotländsk medeltidsroman av:
DICK WASE

DE MEDELTIDA VISBYKYRKORNA

En vägledning till kyrkornas och domkyrkan

De medeltida Visbykyrkorna. Den bästa ciceronen till Visbys medeltida kyrkor.